

ERİŞİLEBİLİR YAŞAM ALANLARI: ENGELSİZ YAŞAM MERKEZLERİ TASARIM YAKLAŞIMI ^{1,2}

Alara DEMİRCİ CANBULAT

Başkent Üniversitesi Güzel Sanatlar Tasarım ve
Mimarlık Fakültesi İç Mimarlık ve Çevre Tasarımı
Anabilim Dalı

alarademirci@gmail.com

ORCID ID: 0000-0001-6738-7746

Doç. Dr. BETÜL BİLGE ÖZDAMAR

Başkent Üniversitesi Güzel Sanatlar Tasarım ve
Mimarlık Fakültesi İç Mimarlık ve Çevre Tasarımı
Bölümü

bbilge@baskent.edu.tr

ORCID ID: 0000-0002-3897-1596

Öz: Erişilebilirlik olgusu, iç mimarlık disiplinde kullanıcı çeşitliliği, kapsayıcılık ve mekânsal eşitlik ilkeleri doğrultusunda önem kazanmaktadır. Bu çalışma, Türkiye’de gelişmekte olan engelsiz yaşam merkezlerini, erişilebilir tasarım parametreleri ve bütüncül mekânsal kurguları açısından incelemektedir. Araştırmanın amacı, bu merkezlerde erişilebilirliğe yönelik tasarım girdilerini belirleyerek, bütüncül mekânsal dinamikleri ortaya koymaktır. Çalışmada niteliksel araştırma yaklaşımı benimsenmiş; ilişkili yerli ve yabancı standartlar incelenerek, mekânsal analizlerde veri kaynağı olarak kullanılmış ve değerlendirilmiştir. Analizler; mekânsal organizasyon, dolaşım sistemleri, donatı yerleşimi ve yönlendirme elemanları başlıklarında toplanmıştır. Bulgular, kullanıcı deneyimi, mekânsal okunabilirlik ve erişilebilirliği artıran iç mekân stratejilerini ortaya koymaktadır. Sonuç olarak, engelsiz yaşam merkezlerinin erişilebilirliğe dair yalnızca teknik değil, aynı zamanda toplumsal bütünleşme, eşitlik ve kamusal yaşamın kapsayıcılığı açısından da çok katmanlı bir rol üstlendiği ortaya konmuştur. Çalışma, iç mimarlık disiplinine kuramsal ve uygulamalı katkılar sunmaktadır.

Anahtar Sözcükler: Engelsiz Yaşam Merkezi, Erişilebilirlik, Bağımsız Hareket, Engelsiz Tasarım, Herkes İçin Tasarım.

ACCESIBLE LIVING SPACES: BARRIER-FREE LIVING CENTERS DESIGN APPROACH

Abstract: The concept of accessibility is gaining importance in the discipline of interior architecture in line with the principles of user diversity, inclusiveness and spatial equality. This study examines the barrier-free living centers developing in Türkiye in terms of accessible design parameters and integrative spatial structures. The aim of the research is to reveal holistic spatial dynamics by determining design inputs for accessibility in these centers. A qualitative research approach was adopted in the study; relevant local and foreign standards were examined and used and evaluated as data sources in spatial analyses. Analyses were grouped under the headings of spatial organization, circulation systems, equipment placement and guidance elements. The findings reveal interior strategies that enhance user experience, spatial legibility, and accessibility. As a result, it has been revealed that barrier-free living centers play a multi-layered role not only in terms of technical accessibility but also in terms of social integration, equality and inclusiveness of public life. The study offers theoretical and practical contributions to the discipline of interior architecture.

Keywords: Barrier-Free Living Center, Accessibility, Independent Movement, Barrier-Free Design, Design for Everyone.

¹ Makalede Araştırma ve Yayın Etiği’ne uyulmuştur.

² Çalışma Başkent Üniversitesi İç Mimarlık ve Çevre Tasarımı Ana Bilim Dalı’nda Dr. Öğretim Üyesi Betül BİLGE ÖZDAMAR danışmanlığında 2020 yılında tamamlanan “Erişilebilirliğe Yönelik Engelsiz Yaşam Merkezi Tasarım Yaklaşımları: Etimesgut Belediyesi Engelsiz Yaşam Merkezi Örneği” isimli Yüksek Lisans tezinden üretilmiştir.

EXTENDED ABSTRACT

Barrier-free and accessible interior spaces are considered an important field of research within the discipline of interior architecture. This study examines the barrier-free living centers in Turkey, which are in the process of spatial development, and examines the spatial organization and design approaches of these centers. Barrier-free living centers are central formations that aim to offer a variety of functions together by gathering disabled users from different disability groups under a single center. In this context, barrier-free living centers are umbrella centers that host all services under one place, unlike other centers that provide different services such as health, accommodation and rehabilitation. These centers provide services to individuals from different disability groups who have different characteristics and different capabilities in their daily lives. For this reason, spatial design approaches must have the quality of being social spaces that form their structure in a way that does not create an interactive solution or problem for user groups. The aim of these centers is to facilitate disabled individuals' access to their needs, enable independent movement, and support them in their efforts to obtain education and a profession for the future. Barrier-free living centers, which are umbrella centers, should include a structure that strengthens social sharing, encompassing both accessibility and laws and regulations for the disabled. In this context, the research focuses on interior design values within the framework of independent movement and accessible space approaches in barrier-free living centers.

In the research, the correlations and examinations of design data were based on relevant national and international regulations, legislation and standards. In the study, standards and legislation such as "ADA" (Americans with Disabilities) standards, regulations and standards of "TSE" (Turkish Standards Institute), "Convention on the Rights of Persons with Disabilities" adopted by the United Nations, Law No. 572, Law No. 5378 were used as data sources for spatial analysis due to their content and diversity. In addition to the regulations in order to create design values for barrier-free living centers within the framework of accessibility, the current spatial structures of the prominent applications in the world were also included in the study to provide data on usage areas. The data supporting the independent movement and accessibility approach obtained through related common readings were examined within the framework of "space organization and function", "independent movement and circulation areas", "space equipment elements" and "space orientation elements", which constitute the field of study for barrier-free living centers within the scope of the qualitative examination. This classification aims to create accessibility values for barrier-free living centers not only through the provision of certain physical elements, but also through the harmony and integrated operation of design values that work in an integrated manner.

In order to create design values for barrier-free living centers within the framework of accessibility, in addition to regulations, the current spatial structures of prominent applications in the world were also included in the study to generate data on usage areas. In the sample studies, common spatial qualities were comparatively addressed and current situation analysis was conducted by obtaining data for interior spaces. The obtained data were evaluated on the "Etimesgut Municipality Barrier-Free Living Center", which was selected as an application example in Ankara, Türkiye and has similar qualities, and the design approaches were discussed comparatively. Although there are no laws or regulations regarding the design requirements of accessible living centers, the study has associated local and foreign regulations, legislation and standards to obtain this data and revealed design values in the context of accessibility.

In the evaluation of barrier-free living centers, it is understood that connections are created between different functional spaces for individuals' accessibility and independent movement. This approach is an important data in terms of preventing confusion in orientation in terms of spatial organization and ensuring the functional continuity of spatial transitions. In the study, it was observed that the circulation elements considered within the framework of standards were designed with details that would increase inclusiveness with their material, color, contrast and ground features in terms of accessibility and their ability to support independent movement. It has been understood that the examined interior space equipment elements are within the accessible standards within the framework of seating units and limiters. Since the orientation elements require the use of visual, tactile and auditory orientation systems together, it is understood that they have values open to improvement.

Barrier-free living centers have significant value not only in terms of spatial arrangements but also in terms of social inclusiveness, equality and awareness. In this respect, it is thought that the study will form the basis for contributing to the field and to practices that will strengthen the participation of disabled individuals in social life.

1. Giriş

Engelli bireylerin toplumsal yaşama katılımlarını artırmak ve çevreye bağımsız erişimlerini sağlamak, erişilebilir mekân tasarımı açısından sosyal toplum olmanın önemli bir gerekliliğidir. Dünya Sağlık Örgütü verilerine göre, dünyada bir milyar nüfusa sahip engelli birey olduğu bildirilirken, bu sayı dünya nüfusunun %15'ini ifade etmektedir (Sülün, 2021). Türkiye’de engelli nüfusa ilişkin net bir sayı bulunmamakla birlikte, 2016 tarihli “Türkiye Sağlık Araştırması” engelli birey oranının %10’un üzerinde olduğunu göstermektedir (Engelliler Konfederasyonu 2020 Yılı Genel Değerlendirme, 2020). Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü’nün 2020 verilerine göre ise bu oran %6,9’dur (T.C. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2020).

TDK, engelli “vücudunda eksik ya da kusur bulunan” kişi olarak tanımlamaktadır. Özürlüler Kanunu’nun 3. maddesinde ise engelli; doğuştan ya da sonradan oluşan zihinsel, sosyal, fiziksel veya psikolojik yetersizlikler nedeniyle sosyal uyumda ve ihtiyaçlarını karşılamada güçlük yaşayan birey olarak açıklanır. Dünya Engelliler Vakfı’nın desteklediği “Engelsiz Şehir Planlaması Bilgilendirme Raporu”nda ise engellilik; zihinsel, görme, işitme ve konuşma, ortopedik ve süreğen engeller olmak üzere beş başlıkta sınıflandırılmıştır.

Engelli bireylerin sosyal yaşamda etkin olabilmeleri için erişilebilir ve kapsayıcı mekânlar, yalnızca fiziksel değil, tasarım anlayışıyla da kapsayıcı olmalıdır. Türkiye’de bu kapsamdaki düzenlemeler yasa ve yönetmeliklerle tanımlanmıştır. 2016 tarihli “Engelli Bireylere Yönelik Özel Bakım Merkezleri Yönetmeliği”, mimari gereklilikleri aydınlatma, havalandırma, çevre ilişkisi, yapı kat sınırı ve zorunlu mekânlar bağlamında ortaya koymuştur. İç mekân ve giriş düzenlemeleri ise TS 12576 ve TS 9111 standartlarında; zemin kaplaması, rampa, donatı, koridor ve yönlendirme elemanları gibi erişilebilirlik ölçütleriyle açıklanmıştır. Uluslararası ölçekte ise ADA standartları (The Americans With Disabilities Act), engelli bireylerin sosyal yaşama katılımını ve çevre ile ürün kullanımını destekleyen düzenlemeler sunmaktadır.

Doğuştan ya da sonradan engele sahip bireyler, çevredeki fiziksel yetersizlikler nedeniyle günlük ihtiyaçlarını bağımsız karşılamakta güçlük çekmektedir. Konutlar ve kentsel mekânlar erişimi kısıtlayarak işlevsel yetersizlik hissine yol açmaktadır (Office of the Deputy Prime Minister of UK, 2003). Engelli bireylerin çevreleriyle uyumlu, psikolojik, fizyolojik ve sosyal açıdan sağlıklı bir yaşam sürebilmeleri açısından erişilebilir mekânlar oluşturulmalı, çevresel bariyerler azaltılmalıdır. Günlük yaşam alanları, kullanım şekli ve ihtiyaca bağlı olarak çeşitli psikolojik, sosyolojik ve fizyolojik sorunlar barındırabilmektedir. Bu nedenle, toplu kullanım alanları ve iç mekânlar evrensel tasarım ilkeleri, ergonomik gereksinimler ve ilgili yönetmelikleri kapsayıcı biçimde “engelsiz mekanlar” olarak tasarlanmalıdır.

Türkiye’de engel gruplarının ihtiyaçlarını karşılayıp sosyal yaşama katılımını desteklemek için çeşitli hizmet merkezleri kurulmuştur. 2005’te Engelliler Kanunu’nun yürürlüğe girmesiyle birlikte “Engelli Destek Merkezleri” ve “Rehabilitasyon Merkezleri”nin sayısı artış göstermiştir. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı ve belediyelere bağlı bu merkezlerde; eğitim, istihdam, sosyal etkinlikler, psikososyal destek, bakım, fizik tedavi ve rehabilitasyon hizmetleri sunulmaktadır. İlgili hizmetler, ilişkili olarak gereksinimlerin karşılandığı ayrılmış mekânlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Ancak güncel çalışmalar, mekânların bir arada, farklı aktiviteleri ve ihtiyaçları karşılamaya yönelik olarak tasarlanması ve yapılanması yönüne kaymaktadır. Sosyolojik ve fiziki açıdan engelli bireylerin gereksinimlerini karşılamak, günlük yaşamlarını kolaylaştırmak ve toplumsal iletişimlerini güçlendirmek amacıyla kent içinde engelsiz yaşam merkezleri kurulması fikri geliştirilmiştir.

2. Çalışmanın Dayanağı ve Kapsamı

Engelsiz yaşam merkezleri farklı işlev gruplarının biraradalığı gözetilerek ele alınan, hizmet birlikteliğinin sağlanması hedeflenmiş yapısal oluşumlardır. Farklı engel gruplarını tek bir merkez altında toplayarak, işlev çeşitliliğini bir arada sunmayı hedeflemiş merkezi oluşumlardır. Bu bağlamda, engelsiz yaşam merkezleri; sağlık, konaklama, rehabilitasyon gibi farklı servislere hizmet veren diğer merkezlerden farklı olarak, tüm hizmetleri tek bir yer altında barındıran çatı merkezlerdir. Merkezlerde, kullanıcıların çeşitli yapabilirlikleri doğrultusunda etkileşimli mekânsal çözümler üretilmesi ve sosyal mekân niteliği taşıması gerekmektedir. Merkezler, engelli bireylerin ihtiyaçlarına erişimini kolaylaştırmayı, bağımsız hareketi desteklemeyi ve eğitim ile mesleki gelişimlerine katkı sağlamayı hedeflemektedir. Engelsiz yaşam merkezlerinin kullanıcı odağını oluşturan ortopedik, işitme ve konuşma ve görme engeli bireyler, araştırmanın da kullanıcısı olan engelli gruplarını oluşturmaktadır.

Mevcut yasa ve yönetmelikler, eşit kullanım değerine sahip mekânsal gereklilikleri genel çerçevede içermekte ve kamusal alanda erişilebilirliğin önünü açmaktadır. Ancak engellere yönelik bireysel farklılıklar göz önünde bulundurulduğunda, özellikle kamusal mekânların eşit kullanımına yönelik sıkıntılar yaşanmaktadır. Bunların bir nedeni; ilgili yasa ve yönetmelikler olduğu halde uygulama ve denetlemelerdeki yetersizliklerden doğan sorunların sonucu olabilmektedir. Yeni kentsel oluşumlar ve yapılar, erişilebilirlik açısından yönetmeliklere uygun şekilde tasarlanabilmektedir. Ancak mevcut kent dokusu, yaya erişim ağları ve iç mekânlarda adaptasyon zorlukları sürmektedir. Bu durum, engelli bireylerin fiziksel aktivite ve sosyal yaşamdan uzaklaşmasına, eve bağımlı kalmalarına ve dolayısıyla fiziksel erişim ve iletişimlerinin kısıtlanmasına neden olmaktadır. Engelsiz yaşam merkezleri; engellilere yönelik yasa ve yönetmelikleri kapsayan, çok işlevli, erişilebilir ve sosyal paylaşımı artıran bir yapılanmaya sahip olmalıdır.

Türkiye’de bu merkezlere ilişkin doğrudan bir yönetmelik veya standart bulunmama ile birlikte, engelli bireylerin mekânsal erişimine yönelik çeşitli yasal düzenlemeler ve standartlar mevcuttur. Ayrıca mekânsal erişilebilirlik ve engelsiz tasarım alanında da detaylı çalışmalar literatürde yer almaktadır. Ancak, dünyada yaygınlaşan, ülkemizde yeni yapılanan bu çatı merkezlerin mekânsal tasarım değerleri üzerine özel bir çalışma yoktur. Oysa, kullanıcı katılımını ve işlevselliği birleştiren bu yapılanmalara dair tasarım değerlerinin ortaya konması, çözümlerin biraradalığı için önemlidir. Bu bakış açısından yola çıkılarak, araştırma engelsiz yaşam merkezlerinde bağımsız hareket ve erişilebilir mekân yaklaşımları çerçevesinde, iç mekâna yönelik tasarım değerlerine odaklanmaktadır. Bu noktada ulusal ve uluslararası düzeyde engelsiz mekâna dair yasal düzenlemeler ele alınmış, ortak değer yaklaşımları engelsiz yaşam merkezi oluşumlarına yönelik değerlendirilmiştir. Çalışmanın, bu tip merkezi oluşumların tasarım yaklaşımlarına dair verileri ortaya koyması ve uygulamaya yönelik katkı sunması hedeflenmektedir.

Araştırmada tasarım verileri, ilişkili ulusal ve uluslararası yönetmelik, mevzuat ve standartlara dayalı olarak incelenmiştir. Türkiye ölçeğinde “TS 12576”, “TS 9111”, “572 Sayılı Kanun” standartları ve yasa, yönetmelikler; zemin kaplamaları, malzeme kullanımı, rampa, merdiven yükseklikleri, donatı, koridor ve yönlendirme elemanı gibi kamusal alanlara yönelik tasarım ölçütlerini içermektedir. Uluslararası ADA standartları çevre, mekan ve ürün kullanımını kolaylaştırdığından; çalışmada organizasyon, yönlendirme ve dolaşım gereklilikleri bu çerçevede incelenmiştir. Ayrıca “Facility Accessibility Design Standards (FADS), City of Toronto “Accessibility Design Guidelines”, “Architectural Barriers Act” (ABA), “İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi”, “Engellilerin Haklarına İlişkin Birleşmiş Milletler Sözleşmesi”, “Universal Standards for persons with disabilities” (USTAD) çalışmada dikkate alınan diğer düzenlemelerdir.

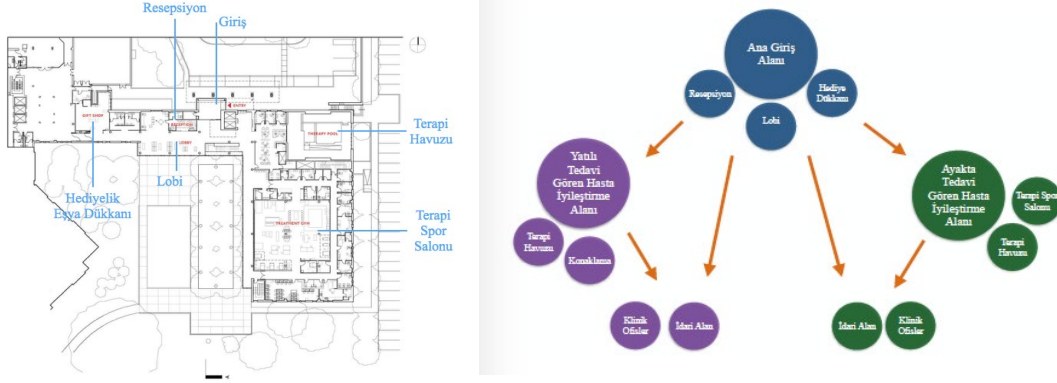
İlişkili ortak okumalar üzerinden elde edilen bağımsız hareket ve erişilebilirlik yaklaşımını destekleyici veriler, engelsiz yaşam merkezlerine yönelik çalışma alanını oluşturan; “mekân organizasyonu ve işlev”, “bağımsız hareket ve dolaşım alanları”, “mekân donatı elemanları” ve “mekân yönlendirme elemanları” çerçevesinde incelenmiştir. Çalışmanın bu çerçevede incelenmesi, erişilebilirlik ve iç mekân tasarım değerlerinin bütüncül bir sistemle ele alınması açısından önemlidir. Bu sınıflandırma, erişilebilirliği yalnızca fiziksel unsurlarla değil, entegre tasarım değerlerinin uyumu ve bütünlüğü ile oluşturmayı amaçlar. Organizasyon ve işlev başlığı; mekânsal yerleşim ve işlevsel kurguyu; dolaşım alanları; mekân içi hareket ve geçiş süreçlerini, donatı elemanları; bireysel kullanımı destekleyen unsurları, yönlendirme elemanları ise mekânsal algı ve yön bulma süreçlerini kapsamaktadır. Bu çerçevede erişilebilirlik, yalnızca mevzuatlara uygunluk ya da fiziksel bariyerlerin kaldırılması değil, farklı kullanıcı profillerinin ihtiyaçlarına yanıt veren, çok katmanlı ve kapsayıcı bir tasarım yaklaşımı elde etmek amacıyla ele alınmıştır. Çalışmada bu sınıflandırmanın vurgulanma nedeni, erişilebilirliğin yasal zorunluluklarla sınırlı kalmayıp, kullanıcı deneyimini ve mekansal konforu sağlamasıdır.

Erişilebilirlik çerçevesinde tasarım değerlerini oluşturmak için, yönetmeliklerin yanı sıra dünyadaki öne çıkan mekansal uygulamalar çalışmaya dahil edilmiştir. Buna göre, engelsiz yaşam merkezleri; farklı kullanıcı ve kullanım yoğunluğu, bireysel/sosyal aktiviteler, karma işlevler (sağlık, spor, eğlence) ve kapsayıcı mekanlar kriterleriyle seçilmiştir. Bu açılarından çalışmaya dahil edilen örneklem incelemelerinde, çalışma alanının daraltıldığı çerçevede, ortak mekansal nitelikler karşılaştırmalı olarak ele alınmış ve iç mekana yönelik veriler elde edilmiştir. Çalışmada bu hedeflere yönelik olarak uluslararası dört adet engelsiz yaşam merkezi belirlenmiştir. “St. John’s Rehab”, Kanada-2011 (Merkez 1), “KS Cracovia 1906 Centennial Hall and Sports Center for the Disabled”, Polonya-2018 (Merkez 2), “NewYork Presbyterian David H. Koch Center”, Amerika-2018 (Merkez 3) ve “School Complex Gloggnitz”, Avusturya-2019 (Merkez 4) araştırmanın uluslararası örnekleme olarak yer almıştır.

Çalışmada, erişilebilirlik ve bağımsız hareket kavramlarına etki eden iç mekân tasarım yaklaşımlarını ortaya koymak amacıyla nitel araştırma yöntemi benimsenmiştir. Bu doğrultuda, yerli ve uluslararası erişilebilirlik standartları ile iç mekân donanım ve yönlendirme ilkeleri döküman analizine tabi tutulmuş; elde edilen veriler dört ana başlık altında sınıflandırılmıştır. Belirlenen kriterler doğrultusunda uluslararası merkezler değerlendirilmiş, ortak okumalarda tablo temelli bir analiz yöntemi kullanılmıştır. Ayrıca, örnek olarak seçilen bir ulusal engelsiz yaşam merkezinin iç mekân kurgusu, bu kriterler üzerinden incelenmiştir. Analiz sürecinde her başlık özelinde sistematik karşılaştırmalar yapılmış; tablolar ilgili standartlar, mevzuatlar ve ilkelerle ilişkilendirilerek yapılandırılmıştır. Görseller ve analiz tabloları, mimari proje dökümanları, yerinde gözlemler ve çizimler temel alınarak hazırlanmış, içerik çözümlemesi yoluyla yorumlanmıştır.

3. Engelsiz Yaşam Merkezleri-Mekân Organizasyonu ve İşlev

“St. John’s Rehab”, Toronto’da eski bir dağ geçidi sistemine yapılan yenileme ve ilavelerle oluşturulmuş, doğal alana entegre bir rehabilitasyon merkezidir. Kalp, ortopedik ve onkoloji rehabilitasyonunun yanı sıra psikolojik destek, ortak alanlar, spor salonu, yatılı hasta birimleri, klinik ofisler ve terapi havuzu gibi işlevsel alanları içermektedir. Dört farklı kanattan oluşan yapıda, her bir kanat sahip oldukları işlevlere göre birbirinden ayrılmış, yapının iki bloğuna rehabilitasyon işlevi verilmiştir. Bu nedenle çalışmada, yapının “Horsfall Eaton Kanadı” değerlendirilmeye alınmıştır. İlave edilen iki katlı bloklarda ayakta ve yatılı tedavi gören hastalara hizmet sunulmakta; her birim, kendine ait klinik ve idari ofislere sahiptir. Ayrıca rehabilitasyon salonu ve terapi havuzu bu bloklarda yer almaktadır.

Görsel 1. (Solda) St. John's Rehab Horsfall Eaton Kanadı Kat Planı ve Mekân Organizasyonu ArchDaily. URL1. (Sağda) Kişisel Arşiv.

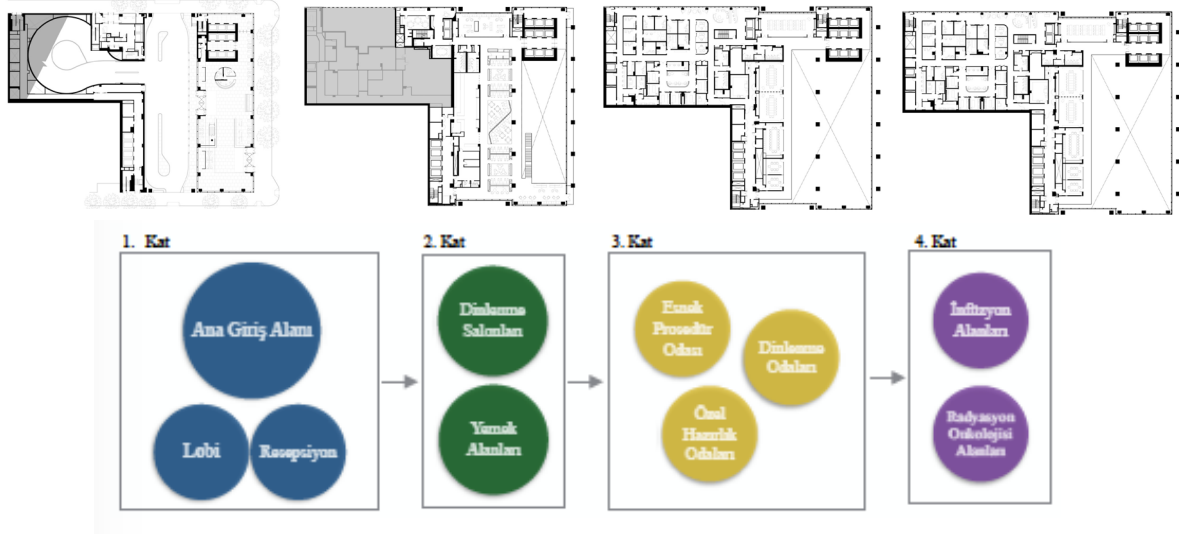
Merkezde ayakta tedavi gören hastaların bulunduğu mekânın ana girişinde resepsiyon, lobi, ortak tuvalet alanı ve hediye dükkanı mevcuttur. Alan uzun ve geniş koridor ile diğer mekânlara bağlanarak, ayakta tedavi gören bireyler için oluşturulmuş rehabilitasyon alanları olan terapi havuzu ve tedavi spor salonuna ulaştırmaktadır (Görsel 1).

Polonya'daki "KS Cracovia 1906 Centennial Hall and Sports Center for the Disabled", engelli bireylerin spor yapmalarına olanak tanıyan çok işlevli bir tesisdir. Tesis; spor odaklı banyolar, antrenör ve hakem odaları, çok amaçlı salonlar, kafe, konaklama alanları ve idari ofisler gibi farklı işlevleri içermektedir. Erişilebilir mekânlar sayesinde engelli bireyler izleyici değil, doğrudan katılımcı konumundadır. Üç katlı yapının zemin katında; giriş, resepsiyon, seyirci koridoru ve kafe gibi alanlara fiziksel ve görsel erişim sağlanmaktadır. -1. kat, toplantı salonu, soyunma alanları, banyolar ve spor salonu ile katılımcılara hizmet vermektedir. 1. kat ise ana spor salonundan ayrılarak konaklama ve idari ofisler için düzenlenmiştir (Görsel 2).

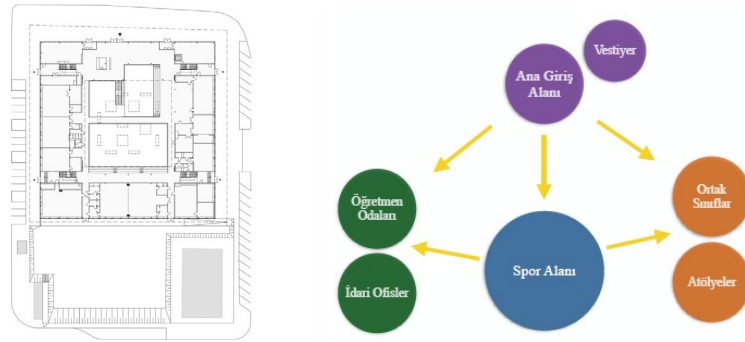
Görsel 2. KS Cracovia 1906 Centennial Hall and Sports Center for the Disabled -1. Kat, Zemin Kat ve 1. Kat Planı ve Mekan Organizasyonu ArchDaily. URL2. Kişisel Arşiv.

“NewYork Presbyterian David H. Koch Center”, endoskopi, radyoloji ve radyasyon onkolojisi gibi tedavi hizmetleri sunan dört katlı bir merkezdir. Ana girişin bulunduğu 1. katta resepsiyon ve lobi yer alırken, 2. kat dinlenme ve yemek alanlarına erişim sağlamaktadır. Klinik ve iyileştirme alanları 3. ve 4. katlarda konumlanmıştır. 3. katta gökyüzü lobisi, esnek prosedür odaları ve özel hazırlık-dinlenme odaları bir arada bulunmakta, böylece hasta hareketleri azaltılmaktadır. Radyasyonla ilgili tedavi birimleri ise 4. katta yer almaktadır. Merkezin organizasyonu, mekânsal işlevlere uygun şekilde genelden özele planlanmıştır (Görsel 3).

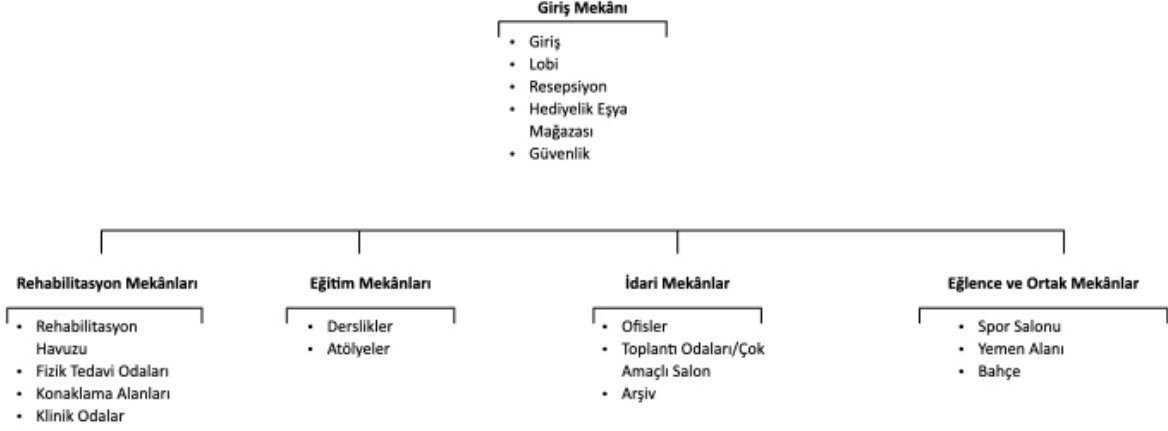
Görsel 3. NewYork Presbyterian David H. Koch Center 1.Kat, 2.Kat, 3.Kat ve 4.Kat Planı ve Mekan Organizasyonu Dağılımı ArchDaily. URL3. Kişisel Arşiv.

“School Complex Gloggnitz” Avusturya’daki ilkököl, ortaokul ve özel eğitim merkezini bir arada barındıran çok işlevli bir yapıdır. Yapının girişi kuzeybatıdaki avludan sağlanmakta olup, spor alanı açık ilişkili merkezi konumdadır. Öğretim sınıfları ve özel derslikler spor alanının çevresinde konumlanırken; ortak sınıflar 1. katta, öğretmen odaları ve idari birimler ise 2. katta yer almaktadır (Görsel 4).

Görsel 4. (Solda) School Complex Gloggnitz- Kat Planı ve Mekân Organizasyonu ArchDaily. URL4. (Sağda) Kişisel Arşiv.

Farklı mekânsal ilişkilere sahip merkezlerin işlev odakları farklılık gösterebilir, değerlendirilen merkezlerin üst mekân başlıkları; giriş, rehabilitasyon, eğitim, idari, eğlence ve ortak mekânları kapsamaktadır (Görsel 5). Bu noktada farklı fonksiyonlara sahip mekânların işlevsel çeşitlenmeyi arttırdığı belirlenmiştir.

Görsel 5. Engelsiz Yaşam Merkezleri Ortak Mekânları
Kişisel Arşiv.

Engelsiz yaşam merkezlerinde bağımsız hareketinin sağlanabilmesi amacıyla, benzer fonksiyona sahip mekânların, kullanıcı yapabilirlikleri ile uyumluluğu çerçevesinde gruplandırılması gereği ortaya çıkmaktadır. Bu verilere göre mekânsal organizasyon sistemi “ana giriş alanı, rehabilitasyon alanı, eğitim alanı, idari alan ve eğlence ve ortak alan” başlıkları altında sınıflandırılmıştır. Ana giriş alanı; resepsiyon, lobi, hediyelik eşya mağazası ve vestiyer, rehabilitasyon alanı; rehabilitasyon havuzu, fizik tedavi odaları, rehabilitasyon spor salonu, konaklama, klinik odaları, spor salonu, soyunma odaları, özel hazırlık odaları, özel tedavi alanları, eğitim alanı; atölyeler, derslikler, ortak sınıflar, idari alan; ofisler, toplantı salonu, öğretmen odaları, arşiv, antrenör/öğretmen odaları, klinik ofisler, eğlence ve ortak alan ise; spor salonu, yemek alanı ve kafe bahçeden oluşmaktadır.

4. Erişilebilir Engelsiz Yaşam Merkezleri- Bağımsız Hareket ve Dolaşım Alanları

İç mekândaki dolaşım alanları, engelli bireyler için erişimi kısıtlayıcı olabilmektedir. Kapı geçişleri, koridor genişlikleri, rampa eğimleri gibi unsurlar, bağımsız hareketi engelleyebilecek riskler barındırmaktadır. Girişten hedef alana kadar erişimi sağlayan koridor, hol, kapı, merdiven, asansör gibi yapısal elemanlar, belirlenmiş standartlara uygun biçimsel ve malzeme özellikleri taşımalı; potansiyel riskleri en aza indirmelidir. Mekânların engelsiz tasarım ve bağımsız harekete uygun tasarlanması açısından dolaşıma etki eden elemanlar; bina girişleri-kapılar, rampalar, merdivenler, asansörler ve ilişkili zemin kaplamaları olarak belirlenmiştir.

Bina girişlerinde tekerlekli sandalye kullanıcıları için yeterli manevra alanı ve geniş sahanlık sağlanmalı; geçişler uygun ölçülerde rampalar veya çok basamaklı merdivenlerle düzenlenmelidir (TS 12576). Giriş kapıları en az 90 cm, iç geçişler ise en az 80 cm olmalıdır (Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2020). Kapı kolları, yardımsız erişim için uygun yükseklikte, ulaşılabilir ve kolay kavranabilir biçimde olmalıdır (TSE 1991:18). Dikey sirkülasyonu sağlayan merdiven, asansör ve rampalar güvenli erişim ilkelerine uygun olmalı; tırabzan ve küpeşterler 90 cm yüksekliğinde uygulanmalıdır. Merdiven basamaklarına algıyı artırmak için kontrast şeritler, baş ve sonunda ise 120 cm uzunluğunda dokulu sahanlık yerleştirilmelidir (TS 12576). Koridor genişliği en az 152,5 cm olmalı ve

tutunma barları ile desteklenmelidir (TS 9111; Davies and Beasley, 1994). Giriş ve iç mekân zeminleri, kaymaz, güvenli malzemelerle ani seviye farkı yaratmayacak biçimde tasarlanmalıdır (TS 12576).

İncelenen merkezlerden Merkez 1, 2 ve 4'te kanatlı kapılar tercih edilmiş, döner kapı kullanılmamıştır. Döner kapı kullanılan Merkez 3'de ise, standartlara uygun şekilde yanlara menteşeli kapılar eklenmiştir. Tüm merkezlerde tehlike yaratacak eşiklere yer verilmemiştir. Merkez 1 ve 4'te, az gören bireyler için cam kapılar üzerine işaret uygulamaları yapılmıştır. Giriş kapıları erişilebilirlik ve bağımsız hareket açısından yeterli bulunmuştur. İç mekân kapıları da en az 90 cm genişlik ve 2,1 m yükseklik ölçütlerine uygun olarak tasarlanmıştır. Dolaşım alanlarında yer alan asansörlerin erişilebilir olduğu ve kullanıcılar için yeterli manevra alanı sağladığı belirlenmiştir. Koridor tutunma barları yalnızca Merkez 1'de mevcuttur. Merdiven ve rampalarda ise uygun yükseklikte tırabzan ve tutunma barları yer almaktadır.

Merkez 1'in zemin kaplamalarında, ana girişte doğal taş; iç mekânda seramik ve epoksi malzemeler kullanılmıştır. Doğal taş ve epoksi yüzeyler kaymayı önleyici özellikleriyle dolaşımı kolaylaştırıcı bulunurken, ana dolaşım alanlarının bazı bölgelerinde kullanılan seramik kaplamaların belirli koşullarda risk oluşturabileceği belirlenmiştir. Malzeme geçişlerinde veya rögar kapaklarının olduğu alanlarda seviye farklılıkları gözlemlenmemiştir. Zemin değerlendirmesinde Merkez 1'de hissedilebilir yüzeylerin kullanımına rastlanmamıştır. Merkez 2 girişinde kaydırmaz seramik kaplaması kullanılmış, dolaşım alanlarında epoksi kaplanmıştır. Merkez 3 girişi zemin ve yüzeylerinde taş kaplama uygulanmış, iç mekânda epoksi, seramik ve halı uygulamaları yapılmıştır. Merkez 4 girişi zemin yüzeyi asfalt ile kaplanmıştır. Dolaşım alanlarında ahşap ve epoksi malzeme kullanımı tercih edilmiştir. Zemin geçişlerinde pahlı kesitli eşiklerle seviye farkı önlenmiştir. Dolaşım alanları kapsamında incelenen merkezlerin engelsiz mekânlara yönelik tasarım ölçütleri doğrultusunda uygunlukları Görsel 6'da değerlendirilmiştir.

Bu bağlamda dolaşım alanları, kullanıcıların bir noktadan diğerine erişimini sağlayan, iç ve/veya dış mekânın temel bağlayıcı elemanları olarak tanımlanır. Erişilebilirlik ve bağımsız hareketlilik açısından kritik olan bu alanlar, farklı fiziksel yeterlilikteki bireyler için engel oluşturabileceğinden tasarımda titizlikle ele alınmalıdır. Bu çalışmada, dolaşım alanlarına ilişkin görseller ilgili standartlar doğrultusunda analiz edilmiş; engelsiz tasarım ilkelerine ve bireylerin bağımsız hareketine uygunluk düzeyleri değerlendirilmiştir. Elde edilen bulgular, dolaşım alanlarının herkes için erişilebilir olabilmesi amacıyla, evrensel tasarım ilkelerinin tasarım sürecinin erken aşamalarından itibaren dikkate alınmasının gerekliliğini ortaya koymaktadır.

Sirkülasyon Alanları	Değerlendirme Kriterleri	Merkez 1 St. John's Rehab	Merkez 2 KS Cracovia 1906 Centennia Hall and Sports Center for the Disabled	Merkez 3 NewYork Presbyterian David H. Koch Center	Merkez 4 School Complex Gloggnitz
Bina Girişleri	- Yeterli Manevra Alanı	- Oluşturulan yaya kaldırım genişliği 1,5-2 metre genişliğindedir.	- Tekerlekli sanalye kullanıcılarının manevrasına uygun alan sağlanmıştır.	- Yeterli manevra alanı, geniş bir sahanlık sağlanmıştır.	- Giriş alanı ölçüleri manevra alanı açısından uygundur.
	- Rampa/basamak uygunluğu	- Kaldırım yüksekliğine uygun eğimde, kaymaz yüzey kaplanmasıyla rampa tasarlanmıştır.	- %8'lik eğim oranına uygun düz rampa tasarlanıp uygulanmıştır.	- Rampa, basamak kullanımı yoktur.	- Uygun genişlik ve eğimde rampa tasarlanmıştır. Kaymaz zemin uygulanmıştır.
	- Aydınlatma	- Uygun yükseklikte, verimli aydınlatma sağlanmıştır.	- Erişilebilirlik ve bireysel güvenliği sağlayacak şekilde aydınlatılmıştır.	- Standartlara uygun yerleştirme yapılmıştır.	- Erişilebilirlik ve bireysel güvenliği sağlayacak şekilde aydınlatılmıştır.
Zemin Kaplamaları	- Bina Girişleri	- Doğal taş kaplama kullanılmıştır. Dayanıklı ve tehlike oluşturmayacak özelliktedir.	- Kaydırmaz yüzeyli seramik kaplama ile kaydırmaz zemin döşeme malzemesi kullanılmıştır. Malzeme geçişinde eşi seviye oluşturulmuştur.	- Doğal taş kaplama kullanılmıştır. Malzeme geçişlerinde eşit seviye olması sağlanmıştır.	- Asfalt kaplanarak kaymaz, sert, dayanıklı zemin sağlanmıştır.
	- Koridorlar	- Seramik kaplama kullanılmıştır. Belirli koşullarda kaymaya sebep olabilir.	- Kaydırmaz, sert ve dayanıklı nitelikte olan epoksi kullanılmıştır.	- Epoksi ve kaydırmaz yüzeyli seramik kaplama gibi güvenli, dayanıklı ve sert malzemeler kullanılmıştır.	- Ahşap ve epoksi malzemelere yer verilmiştir.
Kapılar	- Genişlik	- Merkez ana giriş ve iç kapıların genişlikleri min. 90 cm ölçü standardına uygunluk göstermektedir.			
	- Kapı Kolu Yüksekliği	- Tüm kapı kolları erişilebilirlik ve bağımsız harekete uygun tasarlanmıştır.			
	- Döner Kapılar	- Kullanılmamıştır.	- Kullanılmamıştır.	- Ana giriş kısmında kullanılmıştır. Erişilebilirliğe uygun olması açısından yanında menteşeli kapılara yer verilmiştir.	- Kullanılmamıştır.
	- Baş Kurtarma Yüksekliği	- Merkez kapılarının net yüksekliği Tablo 7'te verilen standartlar doğrultusunda tasarlanmıştır.			
Merdivenler	- Tirabzan ve Kúpeşterler	- Kaymaz ve pürüzlü zemin kullanılmıştır. Hissedilebilir yüzeylere yer verilmemiştir.	- Kaymaz zemin malzemeleri ve şeritler uygulanmıştır. - Tirabzan ve kúpeşterler standartlara uygundur.	- Hissedilebilir yüzeylerin uygulanması dışında tüm standartları sağlamaktadır.	- Uygulanan zemin malzemesi kaymaz, güvenlidir ve kúpeşterler yükseklik ölçüleri kapsamında yeterli bulunmuştur.
	Asansörler	- Ulaşılan yerler doğrultusunda, örnek merkezlerin asansörleri, bireylerin erişilebilirlik ve bağımsız hareketi için yeterli bulunmuştur.			
Koridorlar	- Tutunma Barı Bulunmalı	- Koridor genişlikleri tüm merkezlerde standartlara uygun bir şekilde uygulanmıştır.			
	- Genişlik	- Sadece Merkez 1'de tutunma barı bulunduğu gözlemlenmiştir.			

Dolaşım Alanları	Değerlendirme Kriterleri	St. John's Rehab	KS Cracovia 1906 Centennial Hall and Sports Center for the Disabled	NewYork Presbyterian David H. Koch Center	School Complex Gloggnitz
Bina Girişleri	- Yeterli manevra alanı	✓	✓	✓	✓
	- Rampa/basamak uygunluğu	✓	✓	Yok	✓
	- Aydınlatma	✓	✓	✓	✓
Zemin Kaplamaları	- Bina girişleri	✓	✓	✓	✓
	- Koridorlar	X	✓	✓	✓
Kapılar	- Genişlik (min. 80 cm)	✓	✓	✓	✓
	- Kapı kolu yüksekliği (100-110 cm)	✓	✓	✓	✓
	- Döner kapılar	Yok	Yok	✓	Yok
	- Baş kurtarma yüksekliği	✓	✓	✓	✓
Merdivenler	- Tirabzan ve Kúpeşterler (90 cm)	✓	✓	✓	✓
Asansörler		✓	✓	✓	✓
Koridorlar	-Tutunma barı bulunmalı	✓	X	X	X
	- Genişlik (min. 152.5 cm)	✓	✓	✓	✓

Görsel 6. Engelsiz Yaşam Merkezleri Dolaşım Alanları Değerlendirmesi 1 ve 2 Kişisel Arşiv.

5. Erişilebilir Engelsiz Yaşam Merkezleri- Mekân Donatı Elemanları

Donatı elemanları iç mekânlarda bireylerin konfor, bilgi, eğlenme ve dolaşım gibi ihtiyaçlarını karşılayan, işlevsel ve estetik unsurlardır (Akpınar Külekçi, 2018). Estetik ve fonksiyonel açıdan eşdeğer öneme sahip olarak, kullanıcı ihtiyaçlarına yönelik ve ergonomik olmalıdır. Sağlık'a (2014) göre donatılar, fiziksel çevrenin konforunu artıran ve sosyal yaşamı zenginleştiren unsurlardır. Çalışmada erişilebilirlik kapsamında donatı elemanları, oturma birimleri ve aydınlatma elemanları açısından değerlendirilmiş; dört (4) merkez ilgili standartlar doğrultusunda incelenerek uygunlukları belirlenmiştir.

Merkezlerin iç mekân oturma birimleri, engelli bireylerin hareketini kısıtlamadan ana dolaşım akslarının dışına yerleştirilmiş, ortak alanlarda kendi sınırlarını oluşturucu biçimde düzenlenmiştir. Bu biçimde kullanım, hem/ortopedik hem de görme engelli bireyler açısından bariyer oluşturmayan bir düzeni içermektedir. Kullanılan mobilyaların sivri köşeleri yoktur, döşeme kumaş ağırlıklıdır (Görsel 7).

Görsel 7. Merkez 1-2-3-4 İç Mekân Oturma Elemanları ve Yönlendirme Elemanları
ArchDaily. URL5. URL6. URL7. URL8.

Merkezlerin çevresine yerleştirilen kentsel donatılar, yaya yollarının dışında konumlandırılmış; özellikle görme engelli bireyler için yön bulmayı kolaylaştıracak biçimde farklı doku ve malzeme ile işaretlenmiş, ilgili standartlara uygun şekilde tasarlanmıştır (Görsel 7). İç mekânda yer alan aydınlatma elemanları ise konumlandırıldıkları yükseklik ve yerleşim ilkeleri açısından değerlendirilmiş; kullanıcı güvenliğini sağlayacak nitelikte konumlandırılmıştır. Mimari analiz kapsamında incelenen dört merkezde, oturma birimleri ve yapay aydınlatma gibi iç mekân donatıları, dolaşım aksları ile ilişkisi ve tekerlekli sandalye kullanıcılarının görüş ve erişimi göz önünde bulundurularak uygun bulunmuştur.

6. Erişilebilir Engelsiz Yaşam Merkezleri-Mekân Yönlendirme Elemanları

Mekânda dış faktörlerin kontrolü, kullanıcıların belirledikleri hedeflere yönelik sağlanmaktadır. Bireyler belirledikleri başlangıç noktasından varış noktasına yönelirken algısal ve fiziksel etkenlerden etkilenmektedir. Mekânda birey algısını etkileyen çevresel faktörlerin bir bütün halinde tanımlandığı, yorumlandığı süreç; algısal süreç olarak belirtilmektedir (Aydıntan, 2001) ve nesnenin algılanması, bireylerin algılama şekillerine ve dikkatini yoğunlaştırdığı etkenlere göre değişebilmektedir. Mekân içindeki bilgilendirme sistemleri ise, bireyin ihtiyaç duyduğu bilgiye kolay ve hızlı erişimini sağlayan; yazılı, işaretli, simgesel ve sembolik biçimlerde kullanılan elemanlardır (Görsel 7).

Algısal Faktörler				İç Mekan Yönelim Elemanlarının Gereklilikleri		
Doğrusal Sistemler	Örüntüsel Sistemler	Merkezi Sistemler	Bir Araya Gelen Sistemler	Semboller (Piktogramlar)	Fiziksel Faktörler	Şemasa Tanımlama ve Haritalama
- Mekan içerisindeki dolaşım alanında direk ulaşım sağlar.	- Kullanıcılar, ana dolaşım alanlarına bağlanan yan yollardan hedeflerine ulaşırlar.	- Bu sistemde kullanıcı yönelimi, hedeflenen mekanın çevresinde oluşturulan ve ana dolaşım alanına bağlanan dolaşım alanı üzerinden gerçekleştirilir.	- Oluşturulan dolaşım alanları, mekanlar arasında bağlantı sağlar.	- Bir kavramı yansıtır, nesnelere, formlar üzerinden bilgi aktarılır. - Ortak, evrensel bir dil kullanılır. - Basit, sade, herkes tarafından kolay anlaşılabilir ve dikkat çeken bir anlatım kullanılır. - Piktogram tasarımlarında; o Nesnelere sadeleştirilir. o Nesnenin şeklinden elde edilen silüetler veya kontür çizimleri aktarılır. o Kullanım alanı göz önünde bulundurularak, kare, dikdörtgen, daire gibi uygun şekiller kullanılmaktadır. o Siyah-beyaz veya az renk kullanılmaktadır. o Semboller küçültüldüğü zaman detaylar kaybolmamalıdır. Farklı yüzeyler ve boyutlarda kullanıma uygun olmalıdır. o Semboller, bilgiyi kolay anlaşılabilir bir şekilde aktarmalıdır. o Çevresinde kırmızı çizgiler veya hatlar olan ifadeler yapılmaması gereken eylemleri sembolize eder. (MEB, 2012)	- Kullanılan sembollerin anlaşılabilir olması için dikkat çeken renkler kullanılmaktadır. - Tasarımın zemin rengi ve yazı rengi farklı olmalıdır. - Görme engellilerin erişebilmesi adına, tasarlanan işaret ve tabelalar kabartmalı olmalıdır. - Sembol üzerinde resim uygulanmalıdır. - Açık mekanlarda, özellikle görme engelli bireylerin erişiminin kolaylaştırılması için işaret ve tabela sistemleri sesli, büyük punto yazılı veya kabartma sembollerle ifade edilmelidir. - Semboller göz seviyesine yerleştirilmelidir. (USTAD)	- Kullanıcıya iletmek istenen bilgiler resimsel bir dille aktarılır. - Haritalama sisteminde, mekanın gerçek ölçüsünden ölçeklendirilerek küçültülmesiyle, şemata edilmesi, mekan organizasyonu içinde, kullanıcının yönelimini sağlama yardım eder. - Şemaların ve haritaların konumlandığı yer, kullanıcının yön bulmasında önemli faktörlerden biridir. - Farklı fonksiyonlardaki mekanlar arasında renk kodlaması ile oluşturulan şemalar ve oluşturulan kodların mekan haritasına yansıtılması ile kullanıcının mekanı algılayabilmesi ve erişimi kolaylaştırır.
					<p>Yönlendirme İşaretleri</p> <ul style="list-style-type: none"> - Kullanılan yazılar rahatça okunabilmelidir. - "Arial" yazı tipi kullanılmaktadır. - Yazı yükseklikleri; o 10 metreden görülebilecek harf yüksekliği min. 20 cm, o 20 metreden görülebilecek harf yüksekliği min. 40 cm, o 50 metreden görülebilecek harf yüksekliği min. 75 cm, bilgileri doğrultusunda uygulanmalıdır. (TS 12576, 2012) - Yönlendirme işaretlerinde aydınlatma kullanılmaktadır. - Semboller kullanılarak tasarlanırlar. - Binaların ana girişine yönlendirme planı yerleştirilir. - İşaretler, kullanıcının yöneliminin devam edebilmesi için kesişim noktaları ve hollere yerleştirilir. - WC işaretleri binanın her alanına konumlandırılabilir. - Giriş ve çıkışlar, merdiven boşluklarında gösterilmelidir. - Kat numaralarıyla ilgili yönlendirme işaretleri asansör çevresindeki kenarlarda konumlandırılmaktadır. - Engelli bireylerin erişimi de dikkate alınarak, yönlendirme işaretleri 120 cm ile 160 cm yüksekliği arasında yerleştirilmelidir. - Görme engelli bireylerin kullanım için Braille yazısı kullanılmaktadır. Kullanılan kabartmalı yüzeydeki harflerin büyüklüğü 1,5cm- 5,5cm, yüksekliği ise 0,1cm-0,15cm aralığında olmalıdır. - Görüş mesafesiyle doğru orantılı olarak harf yüksekliği değişmektedir. Kullanılan yazılar, her metre için 20mm- 30mm büyütülmelidir. - Her harf en az 15mm yüksekliğinde olacak şekilde tasarlanmalıdır. (TS 9111, 2011) - Mekan içeriği ile ilgili bilgilendirme, yönlendirme işaretleri sisteminde kullanılan renkler ile gösterilir ve bilgilendirme sağlar. - Yeşil ve beyaz renkler emniyetli alanları temsil eder. - Sarı ve siyah renkler riskli alanları temsil eder. - Kırmızı ve beyaz renkler tehlikeli alanları temsil eder. - Mavi ve beyaz renkler acil bilgilendirmeyi temsil eder. - Yönlendirme işaretleri tasarlanırken dikkat çekici renkler kullanılmaktadır. - Semboller ve yazılar zeminde farklı renkte olmalıdır. - Yönlendirme işaretleri, kabartma, büyük punto yazıları ve sesleri içerir. - Yönlendirme işaretleri, göz hizasında yerleştirilmelidir. (USTAD) 	

Görsel 8. Mekân Yönelim Elemanlarının Gereklilikleri Kişisel Arşiv.

Yönlendirme elemanları başlığı altında çalışma kapsamında değerlendirmeye alınan merkezler, Görsel 8'deki standartlar ve veriler doğrultusunda incelenmiş ve değerlendirilmiştir.

Elde edilen mekansal değerler ile, uluslararası ölçekte kabul gören engelsiz yaşam merkezlerine yönelik erişilebilir ortak mekansal yaklaşımlar çıkarılmış ve mevcut durum analizi gerçekleştirilmiştir. Çalışma kapsamında benzer niteliklerine sahip olması dolayısı ile çalışmaya dahil edilen uygulama örneği analiz çalışmasına ek veri teşkil edecek tasarım yaklaşımlarını ortaya koymuştur.

Bu bağlamda Türkiye'de yer alan engelsiz yaşam merkezi değerlendirmesi yapılacak ve ulusal ve uluslararası ölçekte belirlenen mevcut yasa ve yönetmelikler çerçevesinde değerlendirilecektir. Çalışmanın ilk bölümündeki mevcut durum analizi verileri, Etimesgut Belediyesi Engelsiz Yaşam Merkezi üzerinden değerlendirilerek tasarım yaklaşımları karşılaştırmalı biçimde sonuç bölümünde ele alınacaktır. Uluslararası merkezlerin değerlendirmelelerinden elde edilen veriler; Türkiye'deki uygulamaların güçlü ve zayıf yönlerini belirleme noktasında bir kıyaslama ölçütü sunabilecektir. Çalışmada kullanılan ortak değer ve yaklaşımların alan çalışmasıyla birlikte değerlendirilmesinin, Türkiye'de yapılacak benzer çalışmaların tasarımını güçlendireceği düşünülmektedir. Bu bağlamda, uluslararası düzeyde elde edilen mekansal yaklaşım değerleri, Türkiye'de yürütülen alan çalışmasının hem kapsamını genişletmekte hem de bulguların yorumlanmasına eleştirel ve çok katmanlı bir bakış açısı kazandırmaktadır. Bu ele alış biçiminin, yerel uygulamaların uluslararası yaklaşımlar ve standartlara uyumunu değerlendirmek ve potansiyel gelişim alanlarını ortaya koymak açısından önem taşıdığı düşünülmektedir.

7. Uygulama Analizi Çalışması: Etimesgut Belediyesi Engelsiz Yaşam Merkezi

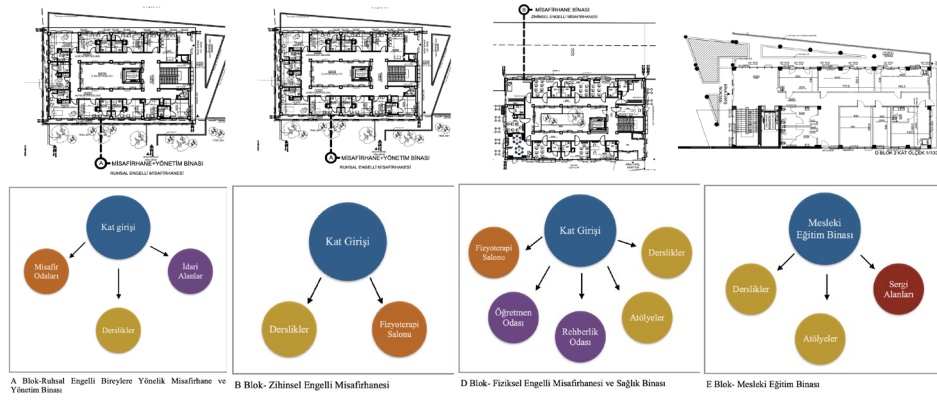
Uygulama analizi olarak değerlendirmeye alınan Etimesgut Belediyesi Engelsiz Yaşam merkezi incelemesi için etik ilkeler doğrultusunda hareket edilerek, etik kurul onayı alınmıştır. Ayrıca fotoğraf çekimleri, mekân incelemeleri ve değerlendirmelerin kullanılabilmesi için onama yazıları ilgili mercilerden temin edilmiştir.

Etimesgut Belediyesi Engelsiz Yaşam Merkezi, 2018 yılında Ankara'da hizmete açılmıştır. Özel eğitim, rehabilitasyon, spor ve konaklama gibi çok yönlü hizmetleriyle kapsamlı ve aktif bir merkez olarak çalışmada uygulama örneği seçilmiş ve saha değerlendirmesi gerçekleştirilmiştir. Beş bloktan oluşan merkezde, bedensel, görme, işitme, zihinsel engelli, özel öğrenme güçlüğü ve yaygın gelişimsel bozukluğu olan bireyler, gruplandırılmış sınıflarda eğitim almaktadır. Fizik tedavi ve rehabilitasyon alanları, yemekhane, etkinlik ve dinlenme odaları ile desteklenen merkezde; mutfak, bilgisayar, bilim, seramik, ahşap, müzik, drama gibi çeşitli atölyelerde mesleki eğitim verilmektedir. Ayrıca spor salonu, sosyal hizmet ve psikolog odası, günlük yaşam ve bakım ile acil müdahale odası gibi işlevsel birimler mevcuttur.

8. Etimesgut Belediyesi Engelsiz Yaşam Merkezi-Mekân Organizasyonu Ve İşlev

Beş bloktan oluşan merkezdeki çok işlevli mekânlar, işlevlerine göre gruplandırılmıştır. A Blok'ta ruhsal bozukluğu olan bireyler için misafirhane ve yönetim birimleri; B Blok'ta zihinsel engelli bireyler için misafirhane, özel eğitim sınıfları ve fizyoterapi alanı; C Blok'ta giriş, resepsiyon, ortak kullanım alanları; D Blok'ta fiziksel engelli bireyler için misafirhane, sağlık birimleri ve eğitim alanları; E Blok'ta ise mesleki eğitim atölyeleri ve sınıflar yer almaktadır. Merkezin, hizmet çeşitliliği ve aktiviteler açısından çok işlevli bir yapıya sahip olduğu görülmektedir. Ana girişte yer alan resepsiyon ve oturma alanlarından diğer bloklara erişim sağlanmakta, mekânlar arasında bağımsız hareket desteklenmektedir. Merkezin bu bağlamda hizmet ve aktiviteler açısından zenginleştirildiği anlaşılmaktadır. Mekân organizasyonu, ana giriş alanı bağlantılı resepsiyon, lobi, dinlenme/oturma alanı ile buradan diğer mekânlara geçiş ve dağılım sağlanmasına yönelik biçimde kurgulanmıştır.

Merkez, engelli bireylerin topluma kazandırılmasını destekleyecek ve kendilerini geliştirebilecekleri işlevsel mekânları içeren mekânsal organizasyona sahiptir. Değerlendirilen örnek merkezlerde, benzer işlev mekânlarının gruplandırılarak konumlandırıldığı belirlenmiştir. Etimesgut Belediyesi Engelsiz Yaşam Merkezi'nde ise işlev grupları aynı mekân içerisinde toplanarak, diğer işlev mekânları ile ilişkilendirilmiştir (Görsel 9).

Görsel 9. Etimesgut Belediyesi Engelsiz Yaşam Merkezi A-B-D-E Bloklarına Ait Kat Planları ve Mekan Organizasyonları Kişisel Arşiv.

Çalışma kapsamında ele alınan uluslararası örneklerin ortak okumaları sonucu elde edilen veriler, Etimesgut Belediyesi Engelsiz Yaşam Merkezi üzerinden karşılaştırmalı olarak değerlendirilmiş ve her başlık altında tablo-laştırılmıştır. Değerlendirme ölçütü; uluslararası dört örneğin üç ve/veya dördünün standartları karşıladığı durumda (%75) olumlu (✓), örneklerin ikisinin standartları karşıladığı durumda (%50) olumsuz (X) olarak belirtilmiştir.

Engelsiz Yaşam Merkezi Ortak Mekanları	Uluslararası Örneklerin Ortak Analizi	Etimesgut Belediyesi Engelsiz Yaşam Merkezi Analizi
Ana Giriş Alanı	X	✓
Rehabilitasyon Alanı	X	✓
Eğitim Alanı	X	✓
İdari Alan	X	✓
Eğlence ve Ortak Alan	X	✓

Görsel 10. Etimesgut Belediyesi Engelsiz Yaşam Merkezi -Uluslararası Örnekler Mekân Organizasyonu Değerlendirmesi Kişisel Arşiv.

Uluslararası ve ulusal engelsiz yaşam merkezleri karşılaştırıldığında, uluslararası örneklerde çoklu işlevli mekânların kapsayıcı olmadığı ve tüm işlevleri karşılamadığı görülmüştür. Buna karşın, Etimesgut Belediyesi Engelsiz Yaşam Merkezi, ana giriş, rehabilitasyon, eğitim, idari, eğlence ve ortak alanlarıyla bütüncül bir mekânsal organizasyon sunmaktadır. Merkez, rehabilitasyon, eğitim, konaklama ve spor gibi farklı işlevsel alanları tek çatı altında toplamaktadır. Bu özellikleriyle, uluslararası örneklerle karşılaştırıldığında; daha kapsamlı ve fonksiyonel bir mekânsal organizasyona sahiptir. Uluslararası örneklerin mekânsal organizasyonları incelendiğinde, benzer işlevsel mekânların bir arada gruplanarak konumlandırılmasının, engelli bireylerin bağımsız hareketini desteklediği ve mekânlar arası erişilebilirliği artırdığı görülmektedir. Etimesgut Belediyesi Engelsiz Yaşam Merkezi'nde ise, sağlık ve eğitim gibi farklı işlevsel alanların bir arada konumlandırıldığı ve benzer işlev mekânlarının kendi aralarında gruplanmadığı tespit edilmiştir. Bununla birlikte, merkezin mekânsal organizasyonunda olumlu bir özellik olarak, işlevsel mekânların dağılımının ana giriş alanından başlaması ve diğer bloklara giriş alanı üzerinden ulaşım sağlanması, bireylerin bağımsız hareketine uygun bir yönelim sağlamaktadır. Bu sayede, kullanıcıların bilgi alabilecekleri ve hedefledikleri alanlara sorunsuz ulaşabilecekleri bir ortam oluşturulmuştur.

9. Etimesgut Belediyesi Engelsiz Yaşam Merkezi-Bağımsız Hareket ve Dolaşım Alanları

Merkezde bina girişleri, erişebilirlik açısından önemlidir. Bina yakın çevresi ile giriş alanı ilişkisi bu anlamda engelsiz, erişime açıktır. Ana girişte eşik, basamak, rampa bulunmamaktadır. Tekerlekli sandalye kullanıcıları için yeterli manevra alanı sağlanmıştır. Merkez girişinde döner kapı yerine otomatik açılır kapılar kullanılmıştır. Çift kanatlı sürgülü kapı genişlikleri standartlara uygun, iç kapılar bireylerin erişilebilirliği için uyumlu ölçü ve açıklıklara sahiptir. Dolaşım alanları kapsamında incelenen bağlantı koridorları, ölçü ve manevra alanı açısından yeterli bulunmuştur. Duvar yüzeylerine tutunma barları eklenmesi önerilmektedir. Merdivenlerde standartlara uygun şeritler ve hissedilebilir yüzeyler, tırabzan ve korkuluklar mevcuttur. Zemin kaplamalarında kaymaz doğal taş ve epoksi gibi kaymaz malzemeler kullanılmış, zemin seviyeleri eşitlenmiştir (Görsel 11).

İlgili Standartlar (*)	Uluslararası Örneklerin Ortak Analizi	Etimesgut Belediyesi Engelsiz Yaşam Merkezi Analizi
Bina Girişleri	- Yeterli manevra alanı	✓
	- Rampa/basamak uygunluğu	✓
	- Aydınlatma	✓
Zemin Kaplamaları	- Bina girişleri	✓
	- Koridorlar	✗
Kapılar	- Genişlik (min. 80cm)	✓
	- Kapı kolu yüksekliği (100-110 cm)	✓
	- Döner kapılar	✓
	- Baş kurtarma yüksekliği	✓
Merdivenler	- Tırabzan ve Küpeşterler (90 cm)	✓
Asansörler		✓
Koridorlar	- Tutunma barı bulunmalı	✗
	- Genişlik (min. 152.5 cm)	✓

Görsel 11. Etimesgut Belediyesi Engelsiz Yaşam Merkezi Dolaşım Alanları Değerlendirmesi
Kişisel Arşiv.

Emimesgut Belediyesi Engelsiz Yaşam Merkezi Dolaşım Alanları İncelemesi	
<p>Bina Girişleri</p> <ul style="list-style-type: none"> - Ana giriş alanında basamak/rampa kullanımı yoktur. - Uygun manevra alanı ve geniş sahanlık oluşturulmuştur. - Erişilebilirlik ve bireysel güvenliği sağlayacak yeterlilikte aydınlatma uygulanmıştır. 	
<p>Zemin Kaplamaları</p> <ul style="list-style-type: none"> - Ana giriş alanı çevresinde doğal taş kaplama ve halı kullanılmıştır. Kaymaz ve güvenli nitelikte olan bu malzemelerin uygulamasında uygun seviyeler sağlanmıştır. - İç mekan zemininde çoğunlukla kaymaz yüzeye sahip epoksi tercih edilmiştir. - Blok geçişlerinde epoksinin tersine kaydırabilir yüzeye sahip seramik yüzey kaplama malzemesi kullanılmıştır. Tehlike unsuru olarak değerlendirilmiştir. (i.s. TS 9111) 	
<p>Kapılar</p> <ul style="list-style-type: none"> - Döner kapılar kullanılmamıştır. - Ana giriş kapısı zorlanmadan açılan otomatik sürgülü kapı olarak tasarlanmıştır. - Ana giriş kapısı ve iç kapıların ölçüleri standartlara uygun bulunmuştur. - Cam kapılar görme bozukluğu olan bireyler için işaretlenmemiştir. - Kapı kolu yükseklikleri engelli bireylerin kullanımına uygundur. (i.s. TS 9111) 	
<p>Merdivenler</p> <ul style="list-style-type: none"> - Merdiven yüzeyleri kaydırabilir nitelikte bulunmuştur. - Merdiven yüzeylerinde kaydırmaz şartlar ve standartlara uygun hissedilebilir yüzeyler uygulanmıştır. (i.s. TS 12576) - Küpeşterlerde kat bilgilerinin verildiği hissedilebilir yüzeyler bulunmaktadır. 	
<p>Asansörler</p> <ul style="list-style-type: none"> - Asansörlere kolay ulaşım sağlanmaktadır. - Asansörler hareketsiz halde kat seviyesine eşit seviyede durmaktadır. - Kabin içi ve önünde yeterli manevra alanı sağlanmıştır. - Tutunma barları, kontrol düğmeleri ve sesli sistemler standartlara uygun tasarlanmıştır. (i.s. USTAD) 	
<p>Koridorlar</p> <ul style="list-style-type: none"> - Koridorlar 90cm'den geniş, 2,2m'den yüksektir. - Tutunma barları bulunmamaktadır. - Manevra alanları yeterlidir. 	
* i.s. : ilgili standart	

Görsel 12. Etimesgut Belediyesi Engelsiz Yaşam Merkezi-Uluslararası Örnekleme Dolaşım Alanları Değerlendirmesi Kişisel Arşiv³.

Dolaşım alanları değerlendirmesinde, koridorlarda uygulanması gereken tutunma barları eksikliği dışında uluslararası örneklerle uyumluluk düzeyindedir. Koridorlar zemin kaplamalarının, dört merkezden üçünde standartlara uygunluğu tespit edilmiştir. Benzer biçimde üçünde döner kapılar ana girişlerde kullanılmamış ve standartlar çerçevesinde hareket edilmiştir. Etimesgut Belediyesi Engelsiz Yaşam Merkezi, koridor zemin kaplamaları ve tutunma barları eksikliği dışında erişilebilir şekilde tasarlanmıştır.

³ İlgili Standartlar, tez kapsamında konu ve mekân ile ilişkilendirilerek; Türk Standartları Enstitüsü tarafından yapılan düzenlemeler, T.C. yasa ve mevzuatları, 5378 sayılı Kanun, ADA Standartları, İnsan Hakları Evrensel Beyanamesi ilişkili yönetmelik ve standart içeriklerini kapsamaktadır.

10. Etimesgut Belediyesi Engelsiz Yaşam Merkezi- Mekân Donatı Elemanları

Oturma birimleri ve kentsel donatı elemanları, ana aksları oluşturan yürüme yollarının dışında konumlandırılmış, standartlara uygun ölçülerde yerleşim ve tasarımı gerçekleştirilmiştir. Bu elemanlar malzeme, boyut ve biçim açısından tehlike oluşturuca yüzeylere sahip değildir. Oturma birimleri, tüm kullanıcıların ergonomisine uygun olarak 40-50 cm yükseklikte ve standart ölçülerde tasarlanmış, tekerlekli sandalyeli kullanıcılar için yeterli alan bırakılmıştır. Merkezin dış mekân ana dolaşım akslarında yer alan oturma bankları, düzen içerisinde belirli aralıklarla yerleştirilmiş ve bankların yanında tekerlekli sandalyeli bireylere uygun boşluklar yaratılmıştır (Görsel 13).

Etimesgut Belediyesi Engelsiz Yaşam Merkezi Donatı Elemanları Analizi	
Oturma Birimleri	
<ul style="list-style-type: none">- İç mekan giriş alanında bulunan çöp kutuları ve oturma birimleri dolaşım alanının dışında bulunmaktadır.- Çıkıntısız, keskin olmayan yüzeylere sahiptir. (i.s. İBB)- Uygun yükseklik ve genişlikte tasarlanmıştır.- Çevrelerinde tekerlekli sandalye kullanıcılarına uygun boşluklar bulunmaktadır.- Merkez ortak tuvaletleri çevresine oturma birimi yerleştirilmemiştir.- Yapı çevresi oturma elemanları uygun aralıklarla ve ölçülerle tasarlanmıştır.- Kullanılan bitkiler dikensiz ve meyve dökmeyen türlerden seçilmiştir ve yürüme yollarının dışında konumlandırılmıştır.- Ağaçlar ve birkiler görme engelli bireyler için hissedilebilir yüzeyler ile işaretlenmiştir. (i.s. BM)	
Zemin ve Yüzey Kaplamaları	
<ul style="list-style-type: none">- Giriş mekanı çevresinde kaydırmaz parke taşlardan oluşturulmuştur.- Rögar kapakları ve malzeme geçişlerinin bulunduğu alanlarda seviye farklılıkları bulunmaktadır.- Hissedilebilir yüzeylere yer verilmiştir fakat devamlılığı sağlanmamıştır.- Giriş iç mekanında epoksi kullanılarak kaymaz, güvenli bir zemin oluşturulmuştur. Dolaşım alanlarının çoğunluğunda epoksi kullanımı devam etmiştir.- Blok geçişlerinde zemin ve yüzey kaplamaları değişiklik göstermektedir. Malzeme geçişlerinde eşit seviye olması sağlanmıştır, fakat epoksiye göre daha kaygan bir malzeme seçimi yapıldığı gözlemlenmiştir.- İç mekanda uygulanan hissedilebilir yüzeylerin standartlara uygun olduğu belirlenmiştir. Fakat bina çevresindeki gibi devamlılığı sağlanmamıştır (i.s. TS 12576)	
* i.s. : ilgili standart	

Görsel 13. Etimesgut Belediyesi Engelsiz Yaşam Merkezi Donatı Elemanları Analizi
Kişisel Arşiv.

Araştırma kapsamında, estetik ve işlevsel açıdan günlük yaşamı kolaylaştırmayı hedefleyen donatı elemanları, dört örnek merkez üzerinden standartlar ve mevzuatlar doğrultusunda değerlendirilmiştir. Bu değerlendirmeler sonucunda elde edilen veriler, standartların yanı sıra Etimesgut Belediyesi Engelsiz Yaşam Merkezi'nde değerlendirme ölçütü olarak kullanılmıştır. Oturma birimleri ve kentsel donatı elemanları, ana yürüme yollarının dışında konumlandırılmış ve standartlara uygun ölçülerde yerleşim ve tasarımı gerçekleştirilmiştir. Bu düzenlemeler, merkezdeki donatı elemanlarının erişilebilir ve bağımsız harekete uygun olmasını sağlamaktadır. Aydınlatma elemanları ise, bireylerin güvenliğini sağlayıcı düzende konumlandırılmış ve yeterli sayısal değerlerde görüş sağlamaktadır. Bu unsurlar, merkezin erişilebilirlik ve kullanıcı odaklı tasarım ilkelerine uygunluğunu göstermektedir.

İlgili Standartlar (*)		Uluslararası Örneklerin Ortak Analizi	Etimesgut Belediyesi Engelsiz Yaşam Merkezi Analizi
Sabit ve Hareketli Oturma Birimleri ve Kentsel Donatılar	Oturma birimlerinin ölçüleri (yüksekliği 40-50 cm)	✓	✓
	Oturma birimlerinin ve tüm kentsel donatıların kenarları yuvarlatılmalıdır.	✓	✓
	İç ve dış mekanlarda, dinlenme alanları, ana dolaşım alanlarının dışına yerleştirilmelidir.	✓	✓
	Oturma birimleri her 100 metrede bir konumlandırılmalıdır.	✓	✓
	Oturma birimlerinin yanında 120x120 cm'lik bir boşluk yaratılmalıdır.	✓	✓
Aydınlatma Elemanları	Aydınlatmanın yeterli sağlanması	✓	✓
	Aydınlatma elemanları 20 cm yükseklikte konumlandırılmalıdır. Üzerindeki butonların yüksekliği de 140-160 cm aralığında olmalıdır.	✓	✓

Görsel 14. Etimesgut Belediyesi Engelsiz Yaşam Merkezi -Uluslararası Örnekleme Donatı Elemanları Değerlendirmesi Kişisel Arşiv.

Donatı elemanları değerlendirmesinde, ulusal ve uluslararası ilişkili standartlara uygunluk tespit edilmiştir. Ergonomi ve erişilebilirlik kapsamında, işlevsellik ve düzenleme ilişkisi mevcuttur. Aydınlatma elemanları konum ve ışıklandırma düzeyi olarak yeterli sayıdadır. Oturma birimleri ise, ölçüleri, konumlandırılması, dolaşım alanlarıyla ilişkisi gibi farklı başlıklar kapsamında incelenmiştir. Yapılan karşılaştırmada, Etimesgut Belediyesi Engelsiz Yaşam Merkezi'ndeki donatı elemanlarının standartlara uygun ve uluslararası örneklerle benzer nitelikte olduğu tespit edilmiştir.

11.Etimesgut Belediyesi Engelsiz Yaşam Merkezi- Mekân Yönlendirme Elemanları

Yönlendirme elemanları, tüm kullanıcıların mekân içi ve mekânlar arası erişimini sağlayabilmesinde etkilidir. Çalışmada elde edilen verilere göre, yönlendirme elemanları şemasal haritalar yerine sembol, işaret ve tabelalarla sağlanmaktadır. Bilgilendirme sistemleri, işaret ve levhalar standartlara uygundur. Asansör her katta bilgilendirme levhaları ile tanımlanmış olup, yükseklik, işaret ve sembollerin anlaşılabilirliği, yazı fontu ve büyüklüğü ile hissedilebilir yüzeyler açısından yeterlidir. Merkezi alanlar işaret ve levhalarla belirlenmiş, görme engellilere yönelik levhalarda hissedilebilir yüzeyler yer almaktadır. Acil durum tahliye ve yönlendirme sistemleri ise standartlara uygun ve örnek niteliğindedir.

Etimesgut Belediyesi Engelsiz Yaşam Merkezi'nde yönlendirme, şemasal haritalar yerine sembol, işaret ve tabelalarla sağlanmaktadır. Her katta, asansör çevrelerinde, dolaşım alanlarında, yön ve işlev değişikliği olan mekanlarda konumlandırılan bilgilendirme sistemleri yükseklik, yönlendirme nitelikleri açısından yeterli düzeydedir.

İlgili Standartlar (*)	Uluslararası Örneklerin Ortak Analizi	Etimesgut Belediyesi Engelsiz Yaşam Merkezi Analizi
Tüm işaret ve tabelalar anlaşılabilir ve algılanabilir olmalıdır.	✓	✓
Kullanılan semboller anlaşılır olmalıdır. Ortak evrensel bir dil kullanılmalıdır.	✓	✓
Tasarımın zemin rengi ve yazı rengi farklı olmalıdır.	✓	✓
Tüm tasarım ve semboller basit, sade, kolay anlaşılabilir ve dikkat çekici olmalıdır.	✓	✓
Yönlendirme işaretleri 120–160 cm yükseklik aralığında yerleştirilmelidir.	✓	✓
Görme engelli bireylerin kullanımı için Braille yazısı kullanılmalıdır.	✓	✓
Her harf en az 15 mm yüksekliğinde olacak şekilde tasarlanmalıdır.	✓	✓

Görsel 15. Etimesgut Belediyesi Engelsiz Yaşam Merkezi -Uluslararası Örneklem Yönlendirme Elemanları Değerlendirmesi Kişisel Arşiv.

Yönlendirme elemanları değerlendirmesinde, uluslararası örneklem merkezlerinde uygulanan yönlendirmelerin, fiziksel gereklilikler kapsamında standartlara uygunluğu belirlenmiştir. Etimesgut Belediyesi Engelsiz Yaşam Merkezi'nde erişilebilirliği artırmak için yönlendirme işaretlerine ek düzenlemeler önerilmektedir. Doğru konumlandırılmış, yeterli sayıda ve anlaşılır bilgilendirme sistemleri, engelsiz yaşam merkezlerinde bireylerin bağımsız hareketini destekleyen önemli bir unsurdur.

12. Sonuç

Engelsiz yaşam merkezleri, bireylerin günlük ihtiyaçlarına yönelik, sosyal ve toplumsal yaşama katılmalarını hedefleyen; rehabilitasyon, eğitim, sağlık, spor gibi farklı işlevleri barındıran çatı merkezlerdir. Bu merkezlerin yalnızca engelli bireylerin bakım ve rehabilitasyonu için değil; onların psikolojik ve sosyal yaşamlarını destekleyen eğitim, teknoloji ve kültürel etkinlikleri içeren işlevsel alanlar olduğu görülmüştür.

Engelsiz yaşam merkezlerine ilişkin özel bir yasa ya da yönetmelik olmamasına rağmen, çalışmada yerli ve yabancı düzenlemeler incelenerek erişilebilirliğe yönelik tasarım değerleri belirlenmiştir. Bu noktada özellikle uluslararası düzlemde yapılan ortak analizler, Türkiye'deki uygulamalı örnek analiz çalışması için bir dayanak ve referans sağlamıştır. Dünyada erişilebilirlik ve bağımsız hareketi destekleyen engelsiz yaşam merkezleri tasarım yaklaşımlarının, Türkiye'de benzer nitelikleri ile değerlendirilen örneği bağlamında nasıl karşılık bulduğu karşılaştırılmıştır.

Toplumsal farkındalık eksikliği, engelli bireylerin mekânsal sorunlarla karşılaşmasına neden olmaktadır. Bu nedenle erişilebilir çevrelerin sağlanmasında, fiziksel düzenlemelerin yanı sıra toplumsal bilinç ve duyarlılığın artırılması da önemlidir. Uluslararası uygulamalarda yalnızca mekân tasarımı değil, erişilebilirlik ve kapsayıcılık konularında toplumsal bilinç de önceliklidir. Bu karşılaştırmalı değerlendirme, Türkiye'deki engelsiz yaşam merkezlerinde yalnızca mekânsal tasarım değil, toplumsal bilinç ve kültürel dönüşüm açısından da atılması gereken adımları göstermektedir.

Engelsiz yaşam merkezleri değerlendirmesinde kullanıcılarının erişilebilirliği ve bağımsız hareketine yönelik, farklı işlev mekânları arasında bağlantıların oluşturulması gereği anlaşılmaktadır. Bu yaklaşım mekânsal organizasyon kurgusu açısından yönelimde karmaşayı engelleyici ve mekânsal geçişlerin işlev devamlılığının

sağlanması açısından önemli bir veridir. Uluslararası literatürde bu tür organizasyonların yön bulma kolaylığını ve sezgisel erişimi artıracak biçimde kurgulandığı; uygulama örneklerinde ise bu ilkelerin farklı kullanıcı yetkinliklerine eşitçi bir yaklaşımla geliştirilmesinin amaçlandığı görülmektedir.

Merkezlerde oluşturulan mekânsal ilişkiler ve işlev ilişkili aktivitelerin; kişi sayılarına, kullanım yoğunluğuna ve kullanıcı ihtiyaçlarına göre boyutlandırılarak ilişkilendirilmesi araştırma sonuçlarındandır. Farklı fonksiyona sahip mekânların bir çatı altında toplanmasının, kullanıcıları açısından işlevsel çeşitliliği arttırdığı gözlemlenmiştir.

Çalışmada belirlenen işlev-mekân bağlantıları doğrultusunda, mekânlararası ilişkilerin akışını oluşturan mekân organizasyonları ve bağlantıları incelenmiştir. Farklı mekânsal ilişkilere sahip bu merkezlerde, ana giriş, rehabilitasyon, eğitim, idari, eğlence ve ortak alanlar gibi farklı işlevlere yer verilmesinin önemli olduğu belirlenmiştir. Bu bağlamda, merkez içerisinde bağımsız hareketin sağlanabilmesi için, benzer işlev gruplarındaki mekanların, kullanıcı yapabilirlikleri ile uyumluluğu çerçevesinde gruplandırılması gereği ortaya konulmuştur. Örnek merkezlerin ortak değerlendirilmesinde ana girişlerin kullanıcılara bilgi veren alanlar olduğu ve diğer işlev mekânlarına dağılımın sağlandığı merkez alan olarak belirlendiği anlaşılmaktadır. Değerlendirmede benzer işlevdeki mekânların kendi iç gruplandırmalarını oluşturması ile erişimde basit ve sezgisel bir dağılımın sağlanacağı görüşüne varılmıştır.

Dolaşım alanlarında engelli bireyler için bariyer oluşturabilecek ya da güvenli erişim değerlerini azaltıcı etki oluşturabilen yatay ve düşey iç mekân elemanları, nitelikleri açısından değerlendirilmelidir. Bina girişlerinden başlayarak, ulaşım koridorları, kapılar-geçişler, merdivenler, asansörler, rampalar gibi erişimi sağlayan elemanlar, her bireyin eşit kullanımına olanak tanıyacak şekilde tasarlanmalıdır. Bu kapsamda, belirlenen tasarım öğelerinin, ele alınan ilgili standartları karşılaması, engelsiz yaşam merkezlerinin işleyişi ve kullanıcıları için hayati önem taşımaktadır. Uluslararası örneklerde, özellikle bu dolaşım elemanlarının malzeme, renk, kontrast ve zemin özellikleri açısından kapsayıcılığı artıracak detaylarla tasarlandığı görülmektedir. Örnek analizi incelendiğinde, bu hassasiyetin büyük ölçüde eşit düzeyde yansıtıldığı ve erişilebilirlik açısından uygunluk sağladığı gözlemlenmiştir. Engelsiz yaşam merkezleri ana ve yan dolaşım aksları ile yatay ve düşey dolaşımın sağlandığı yapısal-yapısal olmayan iç mekân elemanları, bu yaklaşımı destekleyici nitelikleri kapsmalıdır. Çalışmada standartlar çerçevesinde ele alınan dolaşım elemanları erişilebilirlik ve bağımsız hareketi destekleyici yeterlilikleri açısından değerlendirilmiş ve tablolaştırılmıştır. Bu açıdan karşılaştırmalı analizde uygulamaların, biraraya getirilen ve iç mekana yönelik kapsayıcı nitelik taşıyan gereklilikleri karşıladığı anlaşılmıştır.

Mekân donatı elemanları, estetik ve işlevsel nitelikleri bir arada taşıyan, bireylerin erişim hareketinde etkili olan unsurlardır. Donatılar, kullanıcı ihtiyaçlarını karşılayacak nitelikte, güvenli ve farklı yapabilirliklere sahip bireylerin kullanımına uygun düzeyde olmalıdır. Çalışma kapsamında değerlendirmeye alınan donatı elemanları, sabit ve hareketli oturma birimleri ile kentsel mobilyalar ve aydınlatma elemanları altında sınıflandırılmıştır. Örnek merkezler üzerinden incelenen iç mekân donatı elemanları; oturma birimleri ve sınırlandırıcılar çerçevesinde ele alınmıştır. Değerlendirmede dikkat edilen nokta, donatı elemanlarının ilişkili standartlar ve veriler doğrultusunda ele alınarak, engelli kullanıcılar açısından gereksinimlerin ortaya konmasıdır. Bu açıdan konumlandırılmaları, standartlara uygun malzeme tercihleri ile boyut ve ölçülerinin önemle ele alınması gerekmektedir. Değerlendirmeye alınan örnek merkezlerin ortak okuması ve karşılaştırması yapıldığında, engelsiz yaşam merkezlerinin sınırlandırıcı yada bariyer oluşturucu yapılanmalara sahip olmadığı gözlemlenmiştir. Donatı elemanlarının estetik ve işlevsel gerekliliklerinin yerine getirilmesi doğrultusunda, dolaşım alanları içerisinde konumlandırılmaları, standartlara uygun ölçülerde tasarlanıp uygulanmaları, standartlara uygun malzemelerin kullanılması gibi hususlar göz önünde bulundurulmalıdır.

Engelsiz yaşam merkezleri iç mekânlarında bulunan fiziksel etmenlerin yanı sıra, erişime etki eden algısal faktörlerden olan yönlendirme elemanlarının algılanabilirliği açısından; yönetmelikler çerçevesinde belirlenen standartlara uygunluğu önemlidir. Yönelimin sağlanması, erişilebilirlik ve bağımsız hareketin temel gerekliliklerdendir. İç mekânda yönelim, bulunulan bir noktadan başlayan ve hedeflenen alanda son bulan bir süreci kapsamaktadır. Bu süreçte, bireyin hedefine ulaşmasını sağlamada etkin olan yönlendirme elemanları, iç mekân bilgilendirme sistemleridir. Bu sistemler, semboller (piktogramlar), işaretler, şemasal tanımlama ve haritalama gibi farklı yöntemlerle aktarılmaktadır. Belirlenen sistemler ile iletilmek istenen bilgilerin, açık, anlaşılabilir, sade, evrensel bir yol izlenerek, çeşitli yazılı, işaretsel, sembolik ifadeler kullanılarak iletilmesi amaçlanmaktadır. Aynı zamanda, işaret ve tabelaların konumlandırıldığı yükseklik, yazıların büyüklükleri, Braille alfabeti kullanımı gibi ilgili standartlarda yer alan tasarım gerekliliklerinin gerçekleştirilmesi de merkez içerisindeki erişilebilirliğin sağlanabilmesinde büyük önem arz etmektedir. Uluslararası standartlarda bu sistemlerin evrensel ve çok dilli olması, görsel ve dokunsal uyarılarla desteklenmesi gerektiği vurgulanmaktadır. Uygulama örnek analizinde, özellikle engelli kullanıcılar açısından dokunsal ve işitsel desteklerin ön planda olduğu göze çarpmaktadır.

Bu çalışmada, engelsiz yaşam merkezlerinde engelli kullanıcılar için erişilebilirlik ve bağımsız hareketi destekleyen iç mekân tasarım gerekliliklerinin belirlenmesi ve buna yönelik teorik ile uygulamalı verilerin sunulması amaçlanmıştır. Engelsiz yaşam merkezlerinin engelli bireylerin kişisel ve sosyal yaşamına destek sunan çatı kurumlar olması nedeniyle, tasarım yaklaşımlarının bölgesel değil, evrensel standartlar doğrultusunda ele alınması gerektiği düşünülmektedir. Tasarım sistematığının uygulanması yalnızca tasarımcı ve uygulayıcı ile ilişkili değildir. Ortak yaşam alanlarının oluşturulmasında toplumun her bireyinin bu farkındalığı taşıması; toplumsal bilincin gelişimi ve uygulamaya yönelik katkıları artırıcı bir nitelik taşımaktadır. Engelsiz ve erişilebilir bir çevre, toplumu kapsayıcı olacağından, yapılan çalışmaların sadece yasa ve yönetmelik çerçevesinde kalmaması ve toplumsal hassasiyetin gelişmesini de destekleyici nitelikte olması gerektiği bu çalışmanın çıkarımlarındandır. Engelsiz yaşam merkezleri yalnızca mekânsal düzenlemelerle değil, aynı zamanda toplumsal kapsayıcılık, eşitlik ve farkındalık açısından da önemli bir değer taşımaktadır. Bu yönüyle çalışmanın alana ve engelli bireylerin toplumsal yaşama katılımını güçlendirecek uygulamalara katkı sunmasına dayanak oluşturacağı düşünülmektedir.

Kaynakça

Adanır, T., Öge, F., Hançerli, M.Y., Ergin, N., Olguner, O., Özaltın, S. ve Eğitimci, S. (2015). Engelli standartları kent ve binalara yönelik uygulama kriterleri, KTMMOB Mimarlar Odası Yönetim Kurulu.

Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü. (2020). *Erişilebilirlik Kılavuzu*. Ankara.

Akpınar Külekçi, E. (2018). Kent donatı elemanlarında özgün tasarımların peyzaj ergonomisi yaklaşımıyla irde- lenmesi, Süleyman Demirel Üniversitesi Mimarlık Bilimleri ve Uygulamaları Dergisi, 3(2): 89-109. <https://doi.org/10.30785/mbud.419786>.

Dünya Sağlık Örgütü. (2011). *Dünya engellilik raporu*. İsviçre: WHO Press.

Engelliler Konfederasyonu 2020 Yılı Genel Değerlendirme. (2020,27 12). Türkiye Engelliler Konfederasyonu. <https://www.engellilerkonfederasyonu.org.tr/engelliler-konfederasyonu-2020-yili-genel-degerlendirme/>

Gürbüz, S., Çiçek, A. (2023). Engelli de yaşanır engeller de aşılır: görme engelliler. Sosyal ve Beşeri Bilimler Der- gisi, 7(2), 504-515.

Kavaz, İ., Zorlu, T. (2018). Polikliniklerde fonksiyonel konfor etmenlerinden yön bulma davranışı üzerine bir araştırma, *Mühendislik Bilimleri ve Tasarım Dergisi* 6, 197- 204. 10.21923/jesd.363136

Odabaş Uslu, A. ve Güneş, M. (2017). Engelsiz kentler “Herkes için erişilebilir kentler”. *Uluslararası Peyzaj Mimarlığı Araştırma Dergisi*, 1(2), 30-36.

Office of the Deputy Prime Minister now the Department for Communities and Local Government of UK. (2003). *Planning and access for disabled people: a good practice guide*. London.

Ökten, G. (2018). *Evrensel Tasarım İlkeleri Doğrultusunda Engelsiz Üniversite Kampüslerinin Tasarlanması ve Biçimlenmesi Üzerine Bir Araştırma*. [Sanatta Yeterlilik Tezi] Özsoy, Y., Özyürek, M. (2002). *Özel Eğitime Muhtaç Çocuklar. Özel Eğitime Giriş*, Ankara: Karatepe Yayınları.

Özürlüler ve Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnemelerde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun. (2005, 01 07). Resmi Gazete. <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2005/07/20050707-2.htm>

Sülün, İ. (2021, 02 12). DSÖ: Dünya genelinde 1 milyardan fazla engelli bulunuyor. Anadolu Ajansı. <https://www.aa.com.tr/tr/saglik/dso-dunya-genelinde-1-milyardan-fazla-engelli-bulunuyor/2436449#>

Şişman, Y. (2011). Türkiye’de özürllürlere yönelik yasal düzenlemeler, Sosyal Siyaset Konferansları, Sayı: 60, 2011/1, s. 169-221.

T.C. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü. (2020). Engelli ve Yaşlı İstatistik Bülteni, Mart.

The Center for Universal Design. (2008). Universal Design History. North Carolina State University, Aralık 2016. (Erişim: https://www.ncsu.edu/ncsu/design/cud/about_ud/udhistory.htm)

Türk Standardı: TS 12576 Şehir İçi Yollar- Özürllü ve Yaşlılar için Sokak, Cadde, Meydan ve Yollarda Yapısal Önllemler ve İşaretlemelerin Tasarım Kuralları. (1999). Ankara.

Yılmaz, F., Çakırer Özservet, Y. (2013). Yerelden Engelsiz Tasarım Uygulamaları, Küçükçekmece Belediyesi Örneği.

Görsel Kaynakçası

Görsel 1. St. John’s Rehab Horsfall Eaton Kanadı Kat Planı. ArchDaily. 01 Ağustos 2024 tarihinde <https://www.archdaily.com/211220/st-johns-rehab-montgomery-sisam-architects-farro%25e2%2580%258bw-partnership-architects> adresinden alınmıştır.

Görsel 2. KS Cracovia 1906 Centennial Hall and Sports Center for the Disabled -1. Kat, Zemin Kat ve 1. Kat Planı. ArchDaily. 01 Ağustos 2024 tarihinde https://www.archdaily.com/902402/ks-cracovia-1906-centennial-hall-and-sports-center-for-the-disabled-biuro-projektow-lewicki-latak/5ba3f339f197cc1b480002e5-ks-cracovia-1906-centennial-hall-and-sports-center-for-the-disabled-biuro-projektow-lewicki-latak-1-level-plan?next_project=no adresinden alınmıştır.

Görsel 3. NewYork Presbyterian David H. Koch Center 1.Kat, 2.Kat, 3.Kat ve 4.Kat Planı. ArchDaily. 01 Ağustos 2024 tarihinde https://www.archdaily.com/915173/newyork-presbyterian-david-h-koch-center-hok-plus-ballinger-plus-pei-cobb-freed-and-partners/5cb54bea284dd109bb000129-newyork-presbyterian-david-h-koch-center-hok-plus-ballinger-plus-pei-cobb-freed-and-partners-level-1?next_project=no adresinden alınmıştır.

Görsel 4. School Complex Gloggnitz- Kat Planı. ArchDaily. 01 Ağustos 2024 tarihinde https://www.archdaily.com/942215/school-complex-gloggnitz-dietmar-feichtinger-architectes/5ef15192b3576529f50002e0-school-complex-gloggnitz-dietmar-feichtinger-architectes-ground-floor-plan?next_project=no adresinden alınmıştır.

Görsel 5. Engelsiz Yaşam Merkezleri Ortak Mekânları, Kişisel Arşiv.

Görsel 6. Engelsiz Yaşam Merkezleri Dolaşım Alanları Değerlendirmesi 1 ve 2, Kişisel Arşiv.

Görsel 7. Merkez 1-2-3-4 İç Mekân Oturma Elemanları ve Yönlendirme Elemanları. Archdaily. 01 Ağustos 2024 tarihinde https://www.archdaily.com/942215/school-complex-gloggnitz-dietmar-feichtinger-architectes/5ef15192b3576529f50002e0-school-complex-gloggnitz-dietmar-feichtinger-architectes-ground-floor-plan?next_project=no, https://www.archdaily.com/902402/ks-cracovia-1906-centennial-hall-and-sports-center-for-the-disabled-biuro-projektow-lewicki-latak/5ba3f339f197cc1b480002e5-ks-cracovia-1906-centennial-hall-and-sports-center-for-the-disabled-biuro-projektow-lewicki-latak-1-level-plan?next_project=no, https://www.archdaily.com/915173/newyork-presbyterian-david-h-koch-center-hok-plus-ballinger-plus-pei-cobb-freed-and-partners/5cb54bea284dd109bb000129-newyork-presbyterian-david-h-koch-center-hok-plus-ballinger-plus-pei-cobb-freed-and-partners-level-1?next_project=no, https://www.archdaily.com/942215/school-complex-gloggnitz-dietmar-feichtinger-architectes/5ef15192b3576529f50002e0-school-complex-gloggnitz-dietmar-feichtinger-architectes-ground-floor-plan?next_project=no adreslerinden alınmıştır.

Görsel 8. Mekân Yönelim Elemanlarının Gereklilikleri, Kişisel Arşiv.

Görsel 9. Etimesgut Belediyesi Engelsiz Yaşam Merkezi A-B-D-E Bloklarına Ait Kat Planları ve Mekan Organizasyonları, Kişisel Arşiv.

Görsel 10. Etimesgut Belediyesi Engelsiz Yaşam Merkezi -Uluslararası Örnekleme Mekân Organizasyonu Değerlendirmesi, Kişisel Arşiv.

Görsel 11. Etimesgut Belediyesi Engelsiz Yaşam Merkezi Dolaşım Alanları Değerlendirmesi, Kişisel Arşiv.

Görsel 12. Etimesgut Belediyesi Engelsiz Yaşam Merkezi -Uluslararası Örnekleme Dolaşım Alanları Değerlendirmesi, Kişisel Arşiv.

Görsel 13. Etimesgut Belediyesi Engelsiz Yaşam Merkezi Donatı Elemanları Analizi, Kişisel Arşiv.

Görsel 14. Etimesgut Belediyesi Engelsiz Yaşam Merkezi -Uluslararası Örnekleme Donatı Elemanları Değerlendirmesi, Kişisel Arşiv.

Görsel 15. Etimesgut Belediyesi Engelsiz Yaşam Merkezi -Uluslararası Örnekleme Yönlendirme Elemanları Değerlendirmesi, Kişisel Arşiv.